

תורת אמן

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת פסחים - פרק עשירי

הלכות קידוש והבדלה

סוגיה יג: נוסח ההבדלה (2) -
האם ברכה קצרה או ברכה ארוכה?

נכתב בסייעתא דשמיא

על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ

ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

סוגיה יג: נוסח ההבדלה (2) - האם ברכה קצרה או ברכה ארוכה?

*

רקע

סוגייתנו דנה בנוסח ברכת הבדלה¹. הדיון בסוגיה כפול - גם על טופס הברכה וגם על חתימתה.

מקורות

- א. גמ' קג: -ק. "כי מטא לאבדולי קם שמעיה ואדליק אבוקה... הא נמי הודאה היא"
- ב. תוס' ד"ה בעי
- ג. רי"ף כא.-כא: "כי מטאו לאבדולי קם שמעיה אדליק אבוקה... סדר הבדלות הוא מונה"
- ד. תוס' ד"ה קשיא לעולא
- ה. רמב"ם הל' שבת פכ"ט ה"ג

הסבר הסוגיה

פתח ואמר: המבדיל בין קודש לחול, בין אור לחשך, בין ישראל לעמים, בין יום השביעי לששת ימי המעשה.
[גמ' קג:]

נחלקו תנאים ואמוראים מהו נוסח ברכת ההבדלה. יש המסתפקים בהבדלה אחת - "בין קודש לחול", ויש מאריכים בהבדלות - "בין אור לחושך", "בין מים העליונים למים התחתונים" וכו'.

ניתן להסביר שנוסח ההבדלה משקף שתי הבנות שונות לגבי מהותה. המברכים "ברוך המבדיל בין קודש לחול" בלבד, סוברים שמצות הבדלה היא לציין את קדושת השבת בלבד, ולכן יש להזכיר את ההבדלה בין קודש לחול בלבד. המאריכים בנוסח ההבדלה ומוסיפים הבדלות נוספות, סוברים שהבדלה אינה קשורה לקדושת שבת דוקא, אלא המעבר בין קודש לחול מאפשר לציין שהעולם אינו הומוגני, אלא מורכב מכוחות שונים שיש להבדיל ביניהם.

מחלוקת זו משמעותית גם לעניין חתימת הברכה. אם הבדלה מיועדת לציין את קדושת השבת, הנוסח המתאים לחתימה הוא "המבדיל בין קודש לחול"; אם הבדלה מיועדת לציין שהעולם אינו הומוגני, החתימה המתאימה היא "יוצר בראשית" או "סודר בראשית".

¹ בד"ן נר הבדלה המובא בראשית הסוגיה נדון לקמן [סוגיה נב עמ' 207].

מחלוקת זו קשורה למחלוקת הראשונים שעסקנו בה לעיל [סוגיה כד עמ' 87, עמ' 131] לגבי מקור מצות הבדלה ומהותה. הרמב"ם [פכ"ט ה"א] על פי הבנת המגיד משנה, סובר שהבדלה מהתורה והיא חלק ממצות קידוש, והאחרות חיים [הל' הבדלה אות יח] סובר שהבדלה מדרבנן, והיא מצוה בפני עצמה. לשיטת הרמב"ם הבדלה היא חלק ממצות קידוש, ולכן ראוי שנוסח ההבדלה יעסוק בקדושת השבת בלבד והחתימה תהיה "המבדיל בין קודש לחול". לשיטת האחרות חיים הבדלה אינה חלק ממצות קידוש ולכן ניתן להבין שנוסח ההבדלה יעסוק בהבדלות שונות והחתימה תהיה "יוצר בראשית".

אולם הסבר זה לנוסח ההבדלה קשה, שהרי אנו אומרים שלוש הבדלות ואף על פי כן חותמים "ברוך המבדיל בין קודש לחול". כמו כן קשה על שיטת הרמב"ם שפוסק שהבדלה היא חלק ממצות קידוש השבת, ובכל זאת פוסק שאומרים שלוש הבדלות.

ניתן לתרץ שיש הבדל בין הנוסח של שלוש הבדלות לבין הנוסח של שבע הבדלות. בשבע ההבדלות אנו מציינים הבדלות שאינן קשורות כלל לקדושת השבת, כגון "בין טמא לטהור" ו"בין מים העליונים למים התחתונים". בשלוש ההבדלות אנו מציינים רק הבדלות שקשורות לשבת: "בין ישראל שומרים את השבת לבין העמים שאינם שומרים את השבת", ו"בין אור לחושך" כיוון שההבדלה בין אור לחושך יוצרת את המושג "יום" ההכרחי ליצירת השבת.

על פי הסבר זה ניתן להסביר גם את שיטת הרמב"ם וגם את שיטת האחרות חיים. הרמב"ם סובר שהבדלה עוסקת בקדושת השבת בלבד, ולכן אומרים בה שלוש הבדלות הקשורות לקדושת השבת וחותרים בהבדלה "בין קודש לחול", שקדושת השבת כלולה בה. האחרות חיים יכול לפרש שחכמים תיקנו את מצות הבדלה על קדושת השבת בלבד, ופירוש נוסח ההבדלה הוא כפירוש הרמב"ם. כמו כן הוא יכול לפרש שחכמים תיקנו את מצות הבדלה לציין הבדלות שונות שיש בבריאה, ונוסח ההבדלה והחתימה בהתאם. בנוסח ההבדלה יש התייחסות לקדושות שונות, וגם החתימה אינה עוסקת בקדושת השבת בלבד, אלא בהבדלה כללית בין קודש לחול.

סיכום

נחלקו הראשונים אם הבדלה היא חלק ממצות קידוש או מצוה בפני עצמה, הרמב"ם סובר שמצות הבדלה היא חלק ממצות קידוש, והאחרות חיים סובר שהיא מצוה בפני עצמה. ניתן להבין שנוסח ברכת ההבדלה קשור למחלוקת זו: המאריך בשבע הבדלות סובר שמצות הבדלה אינה קשורה למצות קידוש השבת, והמזכיר הבדלה אחת בלבד סובר שמצות הבדלה קשורה למצות קידוש השבת. שיטתנו, שמזכירים שלוש הבדלות, מסתדרת עם שתי ההבנות במהות מצות הבדלה.